

Asia: VN/13190/2020

Lausuntopyyntö työryhmämietinnöstä: pakkokeinolain muutostarpeet

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausuntonne yleisesti mietinnöstä

Kokonaisuutena arvioiden työryhmän mietinnössä esitetyt pakkokeinolain ja muiden mietinnössä käsiteltyjen pakkokeinoasioihin liittyvien säädösten muutosehdotukset ovat kannatettavia ja tarpeellisia. Ehdotetut muutokset selventävät kokonaisuutena pakkokeinojen käyttöalaa sekä parantaisivat pakkokeinojen kohteena olevien henkilöiden oikeusturvaa ja edistäisivät perusoikeuksien toteutumista.

Toteutuessaan ehdotukset myös tehostaisivat pakkokeinoasioiden käsittelyä, mikä on niin eri viranomaisten toiminnan kannalta järkevää kuin myös pakkokeinojen kohteena olevien henkilöiden edun mukaista. Ehdotetut muutokset esimerkiksi nopeuttaisivat pakkokeinojen käsittelyaikoja etenkin siltä osin, kuin prosesseihin on ehdotettu kevennyksiä ja toimivaltamuutoksia. Pakkokeinoasioiden käsittelyn tehostamiseen tähtäävät muutosehdotukset ovat kokonaisuutena perusteltuja myös prosessiekonomian kannalta.

Esityksessä on kuitenkin joitakin kohtia, joiden osalta toteutus saattaisi johtaa käytännön haasteisiin, esimerkiksi ehdotettujen pakkokeinolain 4 luvun yhteydenpitorajoituksia koskevien muutosten osalta.

Ehdotetut teknisluonteiset muutokset ja lisäykset eivät anna aihetta lausua niistä.

2. Lausuntonne pakkokeinolain 2 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Pakkokeinolain 2 luvun 1 §:n 2 momenttiin ehdotettu muutos poliisin kiinniotto-oikeuden osalta koskien matkustuskieltoon määrättyä henkilöä valvontalaitteiden kiinnittämiseksi on perusteltua sanotun pakkokeinon tehokkaan valvonnan varmistamiseksi.

Hovioikeuden näkemyksen mukaan 10 §:ään ehdotettu muutos koskien pidättämisestä tehtävää kirjallista päätöstä ja päätöksen sisältöä on omiaan parantamaan pidätetyn oikeusturvaa ja siten kannatettava.

3. Lausuntonne pakkokeinolain 3 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Hovioikeuden näkemyksen mukaan 14 §:ssä ehdotettu syytteen määrääjän pidennyksen käsittely tuomioistuimen kansliassa on kannatettava ja perusteltu. Ehdotus ei myöskään vaaranna rikoksesta epäillyn oikeusturvaa, koska kansliakäsittely edellyttää henkilön suostumusta. Ehdotus sujuvoittaisi esitutkintaviranomaisen ja tuomioistuimen työskentelyä sekä keventäisi ja tehostaisi prosessia. Lisäksi ehdotuksesta syntyisi kustannussäästöjä myös valtion varoista maksettavien palkkioiden kokonaissumman pienentyessä.

Esitetyt muutokset 15 ja 16 §:iin parantavat muun kuin mielentilatutkimukseen määrätyn, samassa jutussa vangitun vastaajan oikeussuojaa, ja ovat siten kannatettavia.

4. Lausuntonne pakkokeinolain 4 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Valvotun yhteydenpitomahdollisuuden poistaminen ehdotetussa 1 §:n 3 momentissa tarkoitettuihin läheisiin (s. 134-135) saattaa tosiasiallisesti heikentää yhteydenpitörajoitusten kohteena olevien henkilöiden mahdollisuuksia pitää yhteyttä läheisiinsä etenkin tutkinnan alkuvaiheessa.

Ehdotetun 2 §:n 3 momentin osalta hovioikeus toteaa, että esimerkiksi tutkintavankeuslain 8 ja 9 luvun säännökset edellyttävät yksittäistapauksellista harkintaa kirjeiden lukemisen sekä puhelujen kuuntelun ja tallentamisen osalta (TVankL 8 luku 2 ja 7 §), myös kirjeiden lukemista koskevan määräaikaisen päätöksen aikana. Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisukäytännössä on vakiintuneesti katsottu, että valvonta on perusteltava kussakin yksittäistapauksessa erikseen. Käytännössä on siten voitava esittää juuri yksittäiseen kirjeeseen tai puheluun liittyvä peruste lukemiselle tai kuuntelulle, mikä käytännössä hankaloittaa ehdotetun kaltaisen valvonnan tehokasta toteuttamista ja voisi vaarantaa koko rajoituksen tarkoituksen toteutumisen. Valvottuna yhteydenpito on järjestettävissä riittävän turvallisesti kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen vaarantumatta. On myös otettava huomioon, että tutkintavankilan henkilöstöllä ei luultavimmin ole edes tiedossa niitä seikkoja, joiden vuoksi esimerkiksi puhelu tai tapaaminen pitäisi päättää. Tältä osin valvonnan toteuttaminen olisi esitutkinnan turvaamisen kannalta usein luontevinta esitutkintaviranomaisen toimesta, mikä edellyttäisi lainmuutosta.

Hovioikeuden käsityksen mukaan esitetty muutos tarkoittanee esimerkiksi tutkintavankiloissa tehtävien hallintopäätösten määrän merkittävää kasvua, mikä toteutuessaan käytännössä saattaisi

hidastaa yhteydenpidon toteutumista. On myös mahdollista, että pakkokeinovaatimuksien sisältönä olisi nykyistä useammin vaatimus rajoittaa henkilön yhteydenpito muihin kuin oikeudenkäymiskaaren 15 luvussa tarkoitettuun oikeudenkäyntiavustajaan, koska keinot valvoa henkilön yhteydenpitoa esimerkiksi sotkemisvaaran osalta olisivat erittäin haasteelliset. Ehdotetun muutoksen seurannaisvaikutuksia olisi siten syytä vielä selvittää. Joka tapauksessa on selvää, että lainsäädännöllä on selkeytettävä yhteydenpidon valvontaa ja sen toteuttamistapoja nykytilaan nähden mietinnössä esitettyjen perustelujen mukaisesti.

Työryhmän ehdotuksen mukaan yhteydenpitoa ei saisi rajoittaa muunkaan kuin sen asiamiehen kanssa, joka toimii rajoituksen kohteen avustajana siinä rikosasiassa, jonka johdosta henkilö on tutkintavankina. Hovioikeus pitäisi kuitenkin perusteltuna, että yhteydenpitoa voitaisiin rajoittaa myös samassa rikosasiassa epäillyn asiamieheen.

5. Lausuntonne pakkokeinolain 5 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Matkustuskieltoa koskevat muutos- ja tarkennusehdotukset ovat kokonaisuutena arvioiden tarpeen ja perusteltuja. Etenkin matkustuskiellon sisällön muuttamista matkustuskieltoon määrätyn suostumuksella koskeva toimivaltasääntely on onnistunut ja osaltaan helpottaa sanotun pakkokeinon käytännön järjestelyjä. Lisäksi ehdotus toteutuessaan nopeuttaa päätöksentekoa, mitä voidaan pitää tavoiteltavana myös matkustuskieltoon määrätyn henkilön kannalta. Ehdotus lisäksi vähentää esitutkintaviranomaisen ja tuomioistuimen työtä. Myös 8 §:n 2 momentin 60 päivän säännöstä luopuminen epäselvänä ja tarpeettomana on perusteltua.

Ehdotetun 5 a §:n osalta hovioikeus pitää tärkeänä, että valvontalaitteiden kiinnitys olisi mahdollista mahdollisimman joustavasti. Joissakin tilanteissa soveltuvana kiinnityspaikkana voisi hovioikeuden näkemyksen mukaan toimia myös, esimerkiksi pitkän välimatkan vuoksi, tehostettuun matkustuskieltoon määrätyn asunto tai muu vastaava paikka, jossa kiinnittäminen olisi mahdollista ilman huomion herättämistä. Muutoin hovioikeus viittaa asian osalta työryhmän mietinnössä esitettyihin perusteluihin.

6. Lausuntonne pakkokeinolain 6 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Hovioikeus pitää perusteltuna 4 §:än ehdotettua muutosta, jonka mukaan vakuustakavarikon pidentämistä koskeva vaatimus on esitettävä tuomioistuimelle viimeistään kaksi viikkoa ennen voimassa olevan päätöksen päättymistä nykyisen yhden viikon sijaan. Hovioikeuden näkemyksen mukaan ehdotettu muutos vähentää tuomioistuimiin kohdistuvaa kuormittavuutta ja mahdollistaa sanottujen asioiden joustavamman käsittelyn. Oletettavasti tarve määräajan pidentämiselle on hakijan tiedossa jo kaksi viikkoa ennen määräajan päättymistä, jolloin myöskään varmuuden vuoksi tehtävien vaatimusten määrä ei liene merkittävä. Luvussa esitetyt muutokset kokonaisuutena ja säännösten yhtenäistäminen pakkokeinolain 7 luvun takavarikkoa koskevien säännösten kanssa ovat perusteltuja.

Vakuuden asettamisen osalta hovioikeus pitäisi perusteltuna, että pykälään lisättäisiin viittaus ulosottokaaren vakuuden asettamista koskevaan säännökseen.

7. Lausuntonne pakkokeinolain 7 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Hovioikeus pitää perusteltuna ehdotettua muutosta, jonka mukaan takavarikon kohde on palautettava mahdollisimman nopeasti. Hovioikeuden näkemyksen mukaan tarkennus vähentää asiaan liittyvää epävarmuutta sekä tuomioistuinten työtä. Muilta osin hovioikeus viittaa työryhmän perusteluihin ja pitää esitettyjä muutoksia kannatettavina.

8. Lausuntonne pakkokeinolain 8 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Hovioikeuden näkemyksen mukaan ehdotettu 18 § on hyvin perusteltu ja se selventäisi paikanetsintään liittyvän tuomioistuinkäsittelyn käyttöalaa viittauksella

14 §:än. Käyttöalan osalta muutoin hovioikeus viittaa työryhmän perusteluihin.

Ehdotettu 23 § selventää laitetutkinnan suorittamiseksi tarpeellisten tietojen saantioikeutta ja esimerkiksi tietojärjestelmän haltijan, ylläpitäjän ja muun henkilön velvollisuuksia. Ehdotus on kannatettava.

Laite-etsinnän saattamista tuomioistuimen tutkittavaksi koskevan 29 a §:n osalta hovioikeus toteaa ehdotuksen olevan kannatettava ja viittaa työryhmän perusteluihin.

9. Lausuntonne pakkokeinolain 9 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Hovioikeuden näkemyksen mukaan 3 §:än ehdotettu muutos olisi perusteltu säännöksen käyttöalan selventämiseksi ja siten kannatettava.

10. Lausuntonne pakkokeinolain 10 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Hovioikeuden käsityksen mukaan 3 §:än ehdotetut telekuuntelua koskevat muutokset selventäisivät pakkokeinon käyttöalaa, ja ovat siten perusteltuja. Pykälän 2 momenttiin ehdotettu muutos koskien kaikkien telepäätelaitteiden tai -osoitteiden nimeämistä on järkevä ja sujuvoittaa niin esitutkintaviranomaisen kuin tuomioistuinten työtä. Samassa momentissa ehdotetut uusien rikosnimikkeiden lisäykset ovat kannatettavia ja sanotut rikosnimikkeet soveltuvat hovioikeuden näkemyksen mukaan telekuuntelun piiriin mietinnön perusteluissa esitettyjen rajoitusten mukaisesti. On selvää, että henkilön käytössä olevat laitteet ja osoitteet voivat vaihtua taikka uusia laitteita tai osoitteita voi tulla esitutkintaviranomaisen tietoon luvan saamisen jälkeen, jolloin tarve uusien lupien hakemiselle lyhyen ajan sisällä poistuu. Samaten tuntemattoman epäilyn telulaitteeseen tai -osoitteeseen kohdistuvaa kuuntelua koskeva ehdotettu muutos perusteluineen on kannatettava.

Lisäksi hovioikeus pitää tärkeänä säätää esitutkintaviranomaiselle velvollisuudesta ilmoittaa pakkokeinon kohteena olevalle henkilölle kaikki pakkokeinon kohteena olleet laitteet ja osoitteet henkilön perusoikeuksien turvaamiseksi.

Televalvontaa koskevan 9 §:n 4 momentin osalta hovioikeus viittaa edellä lausuttuun.

Peiteltyä tiedonhankintaa koskevat 14 §:n ehdotetut muutokset ovat perusteltuja ja tarpeellisia. Tältä osin hovioikeus viittaa työryhmän perusteluihin. Peitelty tiedonhankinta on hovioikeuden näkemyksen mukaan välttämätöntä useissa tapauksissa esimerkiksi rikoslain 17 luvun 19 §:ssä tarkoitettujen rikosten selvittämisessä, koska ne tapahtuvat enenevässä määrin tietoverkossa.

Hovioikeuden näkemyksen mukaan 56 §:n lisättäväksi ehdotetut rikosnimikkeet soveltuvat hyvin ylimääräisen tiedon käytön käyttöalaan.

11. Lausuntonne pakkokeinolain 11 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Hovioikeuden näkemyksen mukaan ehdotus 1 b §:stä koskien alle 15-vuotiaaseen rikollisen teon tekijäksi epäiltyyn kohdistuvia pakkokeinoja on perusteltu epäillyn oikeusturvan kannalta. Pykälä myös selventäisi pakkokeinojen käyttöalaa.

12. Lausuntonne oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 16 §:n muuttamisesta perusteluineen

-

13. Lausuntonne rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain 16 §:n muuttamisesta perusteluineen

-

14. Lausuntonne rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annetun lain 13 §:n muuttamisesta perusteluineen

-

15. Lausuntonne rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 19 §:n muuttamisesta perusteluineen

-

16. Lausuntonne rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 31 ja 58 §:n muuttamisesta perusteluineen

-

17. Lausuntonne tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain muuttamisesta perusteluineen

-

18. Lausuntonne sellaisista mahdollisista pakkokeinoja koskevan lainsäädännön muutostarpeista, joita mietinnössä ei ehdoteta

Pakkokeinolain luvun 4 yhteydenpitorajoitusten osalta hovioikeus toteaa lisäksi, että hovioikeuden käsityksen mukaan eri tutkintavankiloissa on ollut käytännön tasolla huomattavia haasteita yhteydenpidon järjestämisessä yhteydenpitorajoitusten kohteena oleville henkilöille, koska sallittujen henkilöiden yhteystietoja ei ole läheskään aina voitu saada tai varmistaa esitutkintaviranomaiselta tilanteissa, joissa yhteystietoja ei ole liitetty yhteydenpidon rajoitusta koskevaan päätökseen. Tosiasiallinen yhteydenpitomahdollisuus on usein viivästynyt vähintään useita päiviä, mikäli asian tutkinnanjohtajaan tai tutkijaan ei ole saatu yhteyttä. On selvää, että yhteydenpitorajoituksen tarkoitus vaarantuisi, mikäli yhteydenpito sallittaisiin pelkästään rajoituksen kohteena olevan henkilön ilmoittamia yhteystietoja käyttäen.

Edellä sanotun perusteella hovioikeuden näkemyksen mukaan olisi perusteltua, että osana pakkokeinolain uudistusta harkittaisiin joko tarvetta säätää taikka mainita lakiehdotuksen perusteluissa esitutkintaviranomaisen lähtökohtaisesta velvollisuudesta ilmoittaa niiden henkilöiden yhteystiedot, joihin rajoitusten piirissä oleva henkilö saa pitää yhteyttä. Poikkeuksena olisi tilanne, jossa esitutkintaviranomainen ei ole yrityksestä huolimatta kyennyt hankkimaan kyseisiä tietoja. Tuolloinkin tiedot olisi ilmoitettava mahdollisimman nopeasti niiden selvittyä, tietojen hankkiminen voisi edellyttää kohtuudella yhteydenpitorajoituksen kohteena olevan henkilön lisäksi esitutkintaviranomaisen oma-aloitteisia toimia.

Työryhmä on mietinnössään katsonut, että paikanetsinnästä jälkikäteen ilmoittamiseen ja tällaisen etsinnän edellytyksien arviointiin liittyvää muutostarvetta olisi perusteltua tarkastella esimerkiksi poliisilain uudistamisen yhteydessä. Kun kuitenkin otetaan huomioon se, että asialla on vahva liitäntä perusoikeuksiin ja asia koskee nimenomaisesti pakkokeinoja, hovioikeuden näkemyksen mukaan olisi perustellumpaa järjestää asia erillisenä kiireellisenä lakimuutoksena, mikäli sitä ei työryhmän mietinnöstä ilmenevästi aikataulullisesti myöhään esiin tulleena voida sisällyttää nyt kyseessä olevaan kokonaisuuteen.

Televalvonnan osalta työryhmä on pohtinut rikoslain 25 luvun 7 §:ssä tarkoitettun vainoamisen lisäämistä televalvonnan perusterikokseksi. Hovioikeuden näkemyksen mukaan työryhmän näkökanta on perusteltu ja kannatettava.

Maalittamisen osalta hovioikeus toteaa, että kuten työryhmän mietinnöstä ilmenee, televalvonnan ulottaminen perusterikokseen, josta voidaan tuomita ainoastaan sakkorangaistus olisi merkittävä poikkeus tämänhetkiseen tilanteeseen ja salaisten pakkokeinojen käyttöä koskeviin periaatteisiin. Tältä osin hovioikeus yhtyy työryhmän mietinnön perusteluihin, eikä pidä lakimuutosta

televalvonnan osalta tältä osin tarpeellisena. Asiaa olisi kuitenkin arvioitava toisin, mikäli rikoslain muutosten myötä rikollisena maalittamisena pidettävän toiminnan rangaistusasteikkoa kovennetaan.

Nygård Kenneth
Turun hovioikeus